

بررسی اثرات فاصله چشم و محیط پراکندگی بر قدرت تفکیک مکانی و کنتراست تصاویر گاماکمرا

*دکتر سعید سرکار (PhD) ، **دکتر سید حسن فیروزآبادی (MD) ، ***اکرم آبهشت (MSC)

*دانشگاه علوم پزشکی تهران (مرکز تحقیقات علوم و تکنولوژی در پزشکی)

*دانشگاه آزاد اسلامی (واحد علوم و تحقیقات)

***دانشگاه علوم پزشکی ایران (بیمارستان قلب شهید رجایی)

چکیده

با مشخص نمودن انر پارامترهایی مانند: فاصله، تضعیف پرتوها و پراکندگی بر تابع خط گستر (LFS) مبنیون اثرات مخرب کمی و کیفی این پارامترها را با روش دکالولوشن اجرا نمود.

این مطالعه با استفاده از یک منبع خطی ^{99m}Tc و سیستم SPECT ساخت کارخانه ADAC که در حالت بلنار عمل می کرد، انجام شد. تغییرات FWTM و FWHM نوعی خط گستر بصورت تابعی از فاصله منبع از سطح کالیمانور، عمق منبع در محیط پراکندگی (آب) و ترکیبی از اثرات فاصله و عمق منبع در محیط پراکندگی مورد بررسی و ارزیابی فرار گرفت. معادلات قدرت تفکیک مکانی (FWHM) در شرایط مذکور بترتیب بصورت $R_{\text{d}} = R_{\text{h}} + 40.862 \text{ mm} + 40.748 \text{ mm}$ برای $d \geq 100\text{mm}$ و $R_{\text{d}} = 0.0102 d \pm 0.0962 \text{ mm}$ برای $d \leq 100\text{mm}$ بودند. در این معادلات R_{d} ، R_{h} ، R_{d} ، R_{h} ، R_{d} ، R_{h} ، R_{d} ، R_{h} قدرت تفکیک مکانی (FWHM) هستند. d از فاصله چشم خطي در محیط پراکندگی (آب) از سطح کالیمانور با حذف انر فاصله بر FWHM می باشد. چنانچه ملاحظه می شود تغییرات FWHM بر حسب تغییرات فاصله و عمق خطی است لاتکن با شبیه های متفاوت.

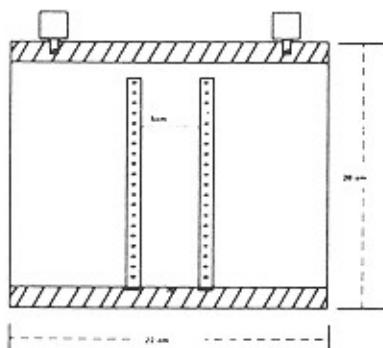
نتایج حاصل در این مقاله نشان می دهد که با افزایش فاصله چشم از سر دوربین در هوا قدرت تفکیک مکانی R بصورت قابل توجهی بدتر می شود بطوری که با افزایش 10 cm فاصلی سر گاماکمرا از چشم رادیواکتیو، قدرت تفکیک مکانی 75% خراب نر می شود و جون تغییرات FWTM تقریباً مشابه با تغییرات FWHM می باشد محوشدنگی مرز منطقه مورد نظر از زمینه محسوس نیست، لیکن با افزایش عمق چشم به تنهایی در محیط پراکندگی و با حذف انر فاصله در قدرت تفکیک مکانی تغییر قابل توجهی صورت نمی پذیرد اما بدلیل افزایش تجمع پرتوهای پراکنده در دو شانه تابع خط گستر افزایش در FWTM سیار شدیدتر از FWHM بوده و این باعث محوشدنگی در لبه های منطقه ضایعه از نقبه مناطق شده و این کاهش کنتراست سبب ایجاد خطأ در تعیین اندازه ضایعه و با منطقه مورد نظر (ROI) می گردد.

کلمات کلیدی : گاماکمرا ، SPECT ، پراکندگی پرتوها ، قدرت تفکیک مکانی ، کنتراست.

۱- deconvolution

شکل با سطح مقطع دایره ای به قطر ۲۲ cm و ارتفاع ۲۶ cm می باشد.

این استوانه شامل دو میله قابل نصب به کف فانتوم به ارتفاع ۲۴ cm است که به فاصله از ۵ cm یکدیگر در کف استوانه پیچ می شوند ، می باشند. میله ها شامل سوراخهایی به فاصله ۱ cm از یکدیگر می باشند که برای قرار دادن چشمها نقطه ای و خطی تعیین شده اند شکل (۱).

شکل ۱ - سطح مقطع طولی فانتوم پراکنده

برای بررسی توابع خط گستر در شرابط گوناگون از یک لوله موئین بطول ۵ سانتیمتر و قطر حدوداً ۱/۶ میلیمتر استفاده شد. در این تحقیق رادیوداروی مورد استفاده Tc^{99m} که رایج ترین رادیوداروی مورد استفاده در پزشکی هسته ای می باشد ، مورد استفاده قرار گرفته است.

روشها و نتایج حاصله :

برای مشاهده کیفی و اندازه گیری کمی پرتوهای پراکنده و یافتن رابطه بین میزان افزایش پرتوهای پراکنده با عمق چشم رادیودارو در محیط پراکنده، چشم خطي به قطر ۱/۶ میلیمتر و به طول ۵ cm از Tc^{99m} با آکتیویته حدوداً ۱ mci ۱ تهیه شد. با استفاده از کولیماتور LEGP و پنجره انرژی ۲۰٪ در ماتریس تصویربرداری 128×128 در فاصله ۲۰، ۱۶، ۱۴، ۱۲، ۱۰، ۸ سانتیمتری از دوربین در هوا تصاویری با ۴۰. Kct بصورت استاتیک گرفته شد که در شکل ۲ نمایش داده شده است. برای هر یک از تصاویر نمودار تغییرات شمارش به ازای موقعیت هر پیکسل در جهت عمود بر تصویر حاصله از منبع خطی رادیو اکتیو رسم گردید (شکل ۳).

مقدمه :

در تصویربرداری به کمک رادیواپوتوبها ، بدليل وجود تعداد زیادی از پرتوهای پراکنده چه در تصاویر سطحی (بلنار) و چه در تصاویر برش نگاری (توموگرافی) [۱] خطای ناشی از فوتونهای پراکنده شده (فوتونهای پدیده کامپتون) نه تنها باعث کاهش کنتراست و قدرت تفکیک مکانی می شود بلکه یکی از منابع اصلی ایجاد خطأ در کمی سازی اکتیویته می باشد [۲ و ۳].

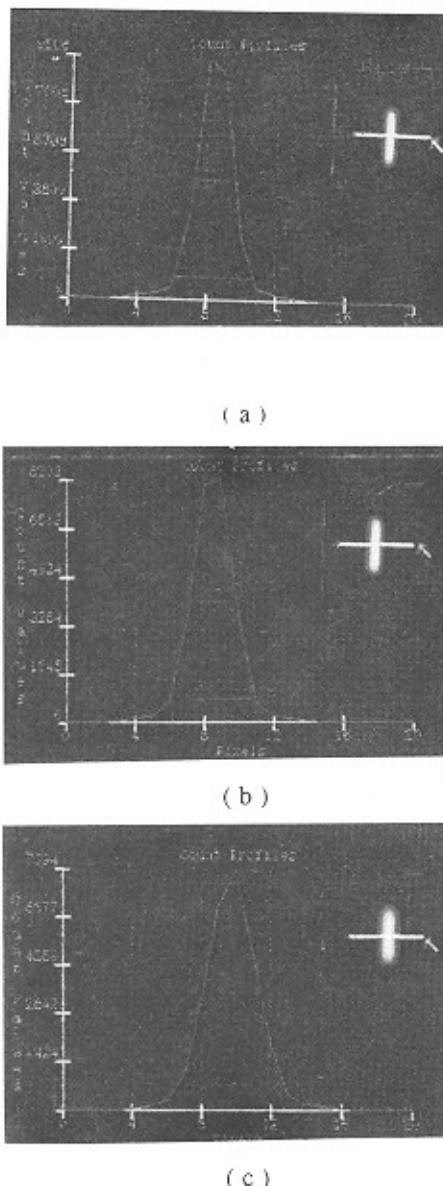
برای شناخت و سپس تصحیح خطای پراکنده ، باید نقش پرتوهای پراکنده را در تصاویر و توابع خط گستر (LSF) را جه از نظر کمی و چه از نظر کیفی بدست آورد سپس درصد کسر پراکنده را که نسبت تعداد فوتونهای پراکنده شده به تعداد کل فوتونهای ثبت شده است، محاسبه نمود و سپس تصحیحات لازمه را اعمال کرد [۴]. دشواری این روند در شناخت پرتوهای پراکنده و بدست آوردن درصد دقیق فوتونهای پراکنده شده این است که این اندازه گیری هیچگاه دقیق نیست چرا که بجز اختلاف انرژی اساساً تفاوتی بین ماهیت یک فوتون پراکنده شده و یک فوتون پراکنده نشده وجود ندارد.

میزان پرتوهای پراکنده وابسته به تعداد زیادی از پارامترها از جمله انرژی پرتو گاما، چشمچهارمی، کولیماتور، ضخامت کریستال، پهنهای پنجره انرژی، قدرت تفکیک انرژی سیستم تصویربرداری، عمق چشمچهارم رادیواکتیو در محیط پراکنده و وجود و نوع محیط پراکنده و ... می باشد [۵-۸]

تجهیزات و وسائل مورد نیاز :

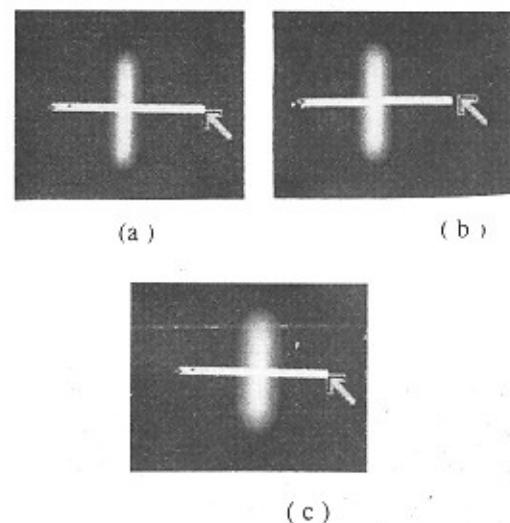
این تحقیق توسط یکی از سیستمهای SPECT موجود در بیمارستان شهید رجایی تهران صورت گرفته است. این دستگاه ساخت کارخانه ADAC آمریکا می باشد که دارای یک سر برای جمع آوری داده ها و تصویربرداری می باشد. دو کامپیوتر PC وظیفه ورود اطلاعات مربوط به شی و شمارش و جمع آوری داده ها را دارند و عمل پردازش اطلاعات بعده سیستم کامپیوتری Sun می باشد. قدرت تفکیک انرژی این سیستم در حدود ۱۰٪ می باشد.

تمام مطالعات و بررسی ها با استفاده از یک فانتوم پراکنده ای انجام گذیرفت. این فانتوم از جنس پرس پکس (Perspex) بوده و دارای بدن استوانه ای

شکل ۳- توابع خط گستر در هوا در فواصل ۱۰، ۲۰ و ۴۰ سانتیمتر از سر دوربین (ترتیب c, b, a)

چشم خطی را در فانتوم محتوی آب فراردادیم. در شرایطی که فاصله سطح آب از کولیمانور دوربین ۱۰ cm بود چشم خطی را در عمق های ۲ سانتیمتر تا ۱۰ سانتیمتر در پله های ۲ سانتیمتری در آب فروبردیم در این شرایط فاصله چشمی از کولیمانور دوربین از ۲۰ تا ۴۰ سانتیمتر افزایش یافت. تصاویر حاصله در شکل (۵) نمایش داده شده است.

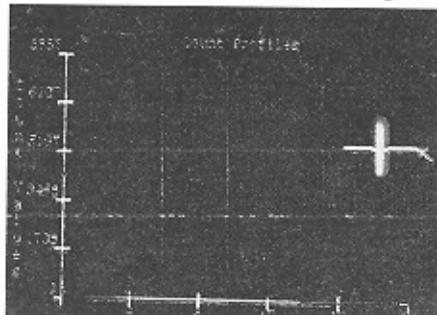

شکل ۲- تصاویر چشم خطی در هوا در فواصل ۱۰، ۲۰ و ۴۰ سانتیمتری (به ترتیب a, b, c)

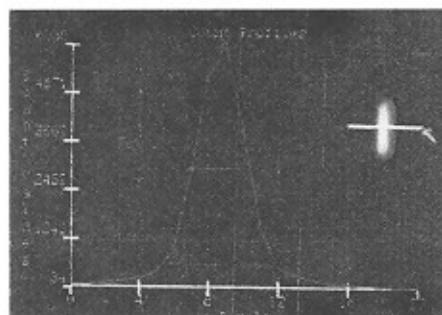
نمودار حاصله را که پهن شدگی تصویر منبع خطی را نمایش می دهد تابع خط گستر (LSF) گویند که بهنای آن در يك دوم ارتفاع بیشینه (FWHM) را قدرت تفکیک فضایی سیستم گویند. بهنای تابع خط گستر (LSF) را در يك دوم ارتفاع بیشینه (FWHM) و يك دهم ارتفاع بیشینه (FWTM) محاسبه و تغییرات آنها نسبت به افزایش فاصله منبع خطی از دوربین در شکل ۳ ارائه می گردد. FWTM و FWHM چنانچه ملاحظه می شود تا از توابع خط گستر به ازای افزایش فاصله منبع خط گستر از دوربین بصورت خطی افزایش می یابد و این افزایش به ازای ازدیاد هر دو سانتیمتر فاصله چشم خطی تا کالیماتور در هوا به ترتیب به طور متوسط ۱۰/۴۵٪ و ۱۰/۴۰٪ می باشد. با توجه به نمودارهای حاصله مشخص می شود که تغییرات قدرت تفکیک فضایی FWHM و FWTM سیستم برای منبع خطی در هوا از معادلات $T_1 = ۰/۱۵۶۳ + ۰/۰۷۴۸R_1$ و $T_2 = ۰/۱۷۷۱ - ۰/۰۸۶۲R_1$ (۱ \geq 10cm) بیرونی می کند. که در این روابط ۱ فاصله چشم خطی در هوا از سطح کالیماتور دوربین است و واحد آن میلیمتر می باشد.

برای بررسی تغییرات FWTM و FWHM تابع خط گستر در شرایطی که ترکیبی از اثرات فاصله چشمی از کولیمانور و عمق چشمی در محیط پراکندگی وجود دارد،

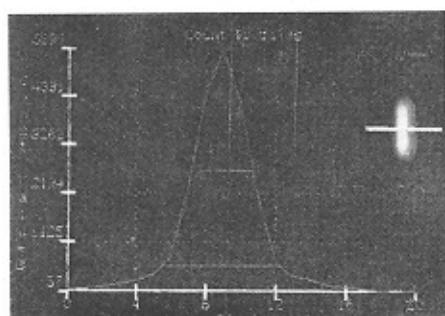
FW1M بترتب از $(15/6 \pm 0/4)$ mm تا $(27/3 \pm 0/4)$ mm و از $(20/5 \pm 0/8)$ mm تا $(22/6 \pm 0/8)$ mm افزایش می یابد. این پارامترها به ازای هر ۲ سانتیمتر افزایش عمق و فاصله معادل $19/93$ و $22/34$ سانتیمتر افزایش می یابند و چنانچه در شکل (۷) مشاهده میشود این تغییرات بصورت خطی می باشد که از معادلات $R_h = 0.2512 h - 14/60.9$ و $T_h = 0.4769 h$ ($h \geq 10\text{cm}$) بیرون می کنند، که فاصله چشم خطي از سطح کولیمانور دوربین می باشد و واحد آن میلیمتر است.

(a)

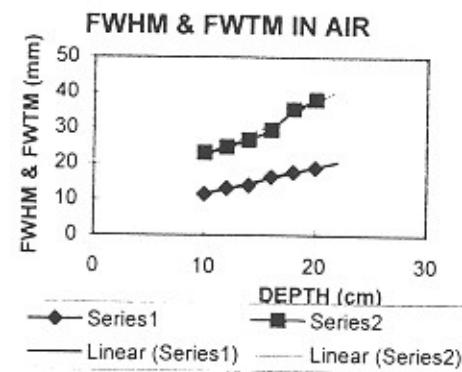

(b)

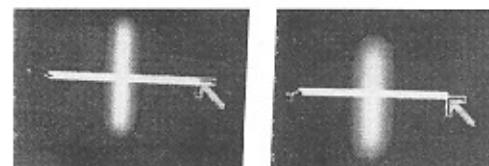
(c)

شکل ۶ - نوع خط گستر در آب در عمقهای ۴۰ و ۱۰ سانتیمتری (بترتیب a, b و c). فاصله فانتوم نا سر دوربین بطور ثابت ۱۰ سانتیمتر می باشد.

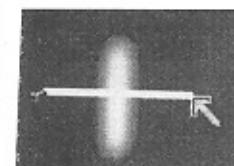

شکل ۴ - نمودار تغییرات FWTM و FWHM در هوا (سری ۱ و ۲)

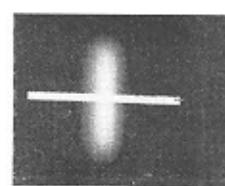
پهنای تابع خط گستر (LSF) را در FWHM و FWTM محاسبه و تغییرات آنها را نسبت به افزایش فاصله منبع خطی در محیط پراکندگی از دوربین در شکل (۶) ارائه می گردد.

(a)

(b)

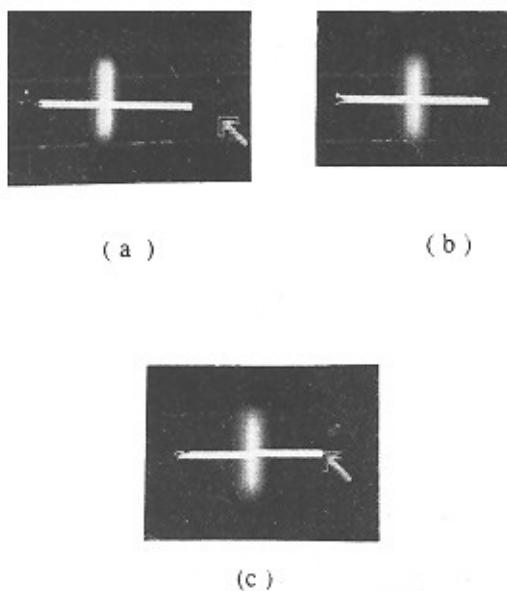

(c)

شکل ۵ - تصاویر چشم خطي در هوا در فاصله ۱۰ سانتیمتر تا کولیمانور (a)، و در محیط پراکندگی آب در عمقهای ۴ و ۱۰ سانتیمتری بطوری که چشم خطي تا دوربین ۱۴ و ۲۰ سانتیمتر می باشد

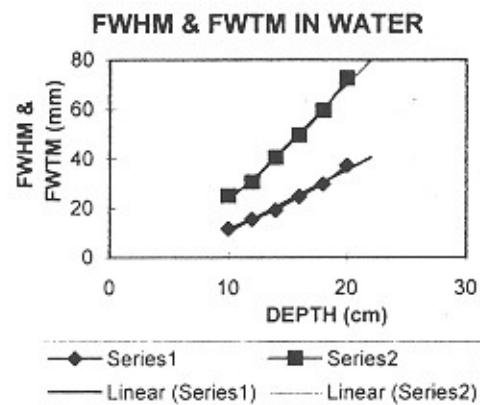
در این حالت نیز با ازدیاد عمق در آب و فاصله چشم خطي در FWHM و FWTM مقادیر دوربین بمیزان ۸ سانتیمتر

$= 0.142 d + 22.422$ و $R_d = 0.102 d \pm 10.962$ ($d \geq 0\text{cm}$). T_d پیروی می کند. R_d و T_d برترتبه FWHM و FWTM تابع خط گستر می باشد که به ازای ازدیاد هر 2 cm عمق چشم در محیط پراکندگی با حذف اثر فاصله بترتیب معادل 7.707 ± 0.12 افزایش می یابند. d عمق چشم در محیط پراکندگی واحد پارامترهای R_d ، T_d و d میلیمتر است.

شکل ۸ - تصاویر چشم حطی در هوای فاصله ۱۰ cm با کولیمانور و در محیط پراکندگی آب در عمق های ۴ و 10 cm سانتیمتر (ترتیب a, b, c). بطوری که فاصله چشم تا دوربین همواره ۱۰ سانتیمتر می باشد در این حالت FWTM و FWHM تابع خط گستر چشم حطی در عمق 1 cm افزایش دارد بترتیب حدود 0.9 ± 0.53 افزایش سان می دهد.

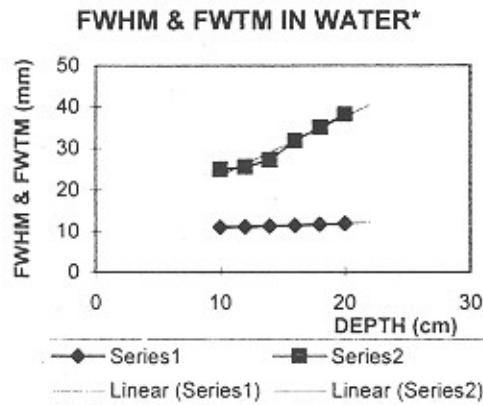
نتایج حاصله سان می دهد که به سه فقره شکل مکانی تصاویر حاصله با افزایش فاصله چشم در هوای سر دوربین بطور قابل توجهی بدتر می شود نکه با شاهد افزایش FWTM بیشتر نباشد اگرچنانچه دو پارامتر با هم افزایش می باید تابع خط گستر شکل گویی خود را حفظ کرده و ناغت می شود که محو ندن فصل

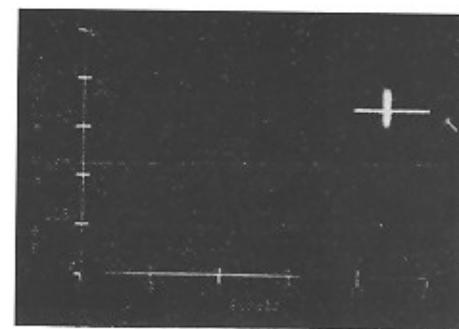
شکل ۷ - نمودار تغییرات FWTM و FWHM در محیط پراکندگی آب.

چنانچه ملاحظه می شود میزان افزایش مقادیر FWTM و FWHM در شرایطی که چشم حطی در منبع پراکندگی از سطح کولیمانور دوربین دور نسبت نزدیک است که همان چشم در هوای سطح کولیمانور دوربین فاصله می گیرد. این تفاوت بدلیل افزایش اضافه شدن بعضی پرنوها برآنده است. اثر فاصله چشم حطی در نتیجه نشده بین شدید تابع خط گستر می باشد. برای تعابز اثر محرب محیط پراکندگی و با عبارت دیگر نقش محرب پرنوها برآنده از اثرات نامطلوب از داده فاصله چشم بر تابع خط گستر بر آن شدید نباشد. اثر فاصله . فقط به برد سی جگونگی تأثیر پرتوهای پراکنده سر نابع خط گستر ببرداریم. تراویت ازمن مانند حالت قبل تنظیم گردید. با این تفاوت که به ازای هر 2 cm افزایش عمق چشم حطی در محیط پراکندگی 2 cm سانتیمتر سر دورسین را به قائم براکنده کردیم تبلور یکه فاصله کولیمانور دوربین با چشم حطی همواره ثابت و در فاصله 10 cm سانتیمتر باقی ماند. تصاویر بدست امده در شکل (۸) نمایش داده است.

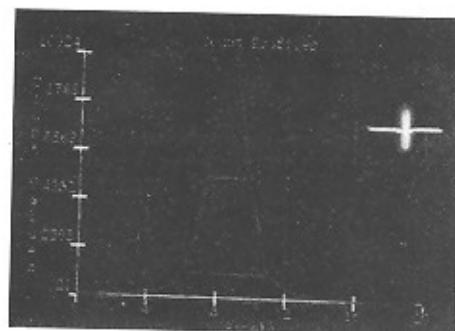
در این شرایط نیز می توان فهمید که به ازای افزایش عمق چشم در محیط پراکندگی از 2 cm به $\pm 10\text{ cm}$ مقادیر FWTM و FWHM بترتیب (0.4 ± 0.11) میلیمتر و (0.5 ± 0.18) میلیمتر با (0.4 ± 0.11) میلیمتر تا (0.8 ± 0.28) میلیمتر افزایش می شود. شکل (۹) تابع خط گستر را در این سوابط نسان FWHM و FWTM را نسبت به افزایش عمل نشان می دهد. مسوان در تابع که این تغییرات خطی و از معادله

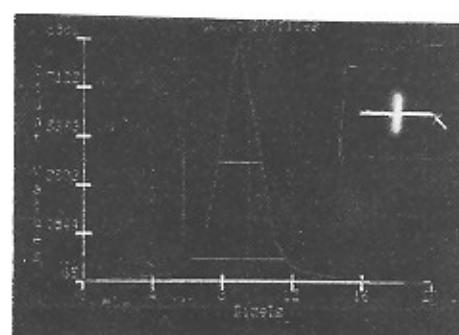
شکل ۱۰- نمودار تغییرات FWTM و FWHM در محیط پراکندگی آب با حذف اثر فاصله.

(a)

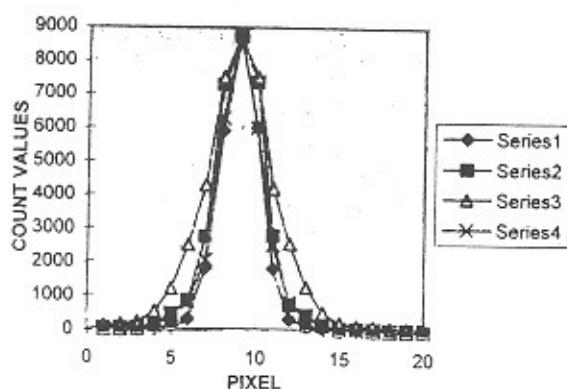

(b)

(c)

شکل ۹- توابع خط گستر در عمقهای ۴۰۰ و ۱۰۰ سانتیمتری (بترتیب b و c) با حذف اثر فاصله

شکل ۱۱- توابع خط گستر در هوا در فواصل ۱۰ و ۲۰ سانتیمتری (سری ۱ و ۲) و در محیط پراکندگی آب در عمق ۱۰ سانتیمتری درون آب بدون و با حذف اثر فاصله (سری ۳ و ۴).

بحث و نتیجه گیری:
در این تحقیق نقش پرتوهای پراکنده و انترات نامطلوب آنها بر تصاویر حاصله از نظر کمی و کیفی بررسی گردید. ایندا اثر افزایش فاصله چشممه از ۱۰ سانتیمتر تا ۲۰ سانتیمتر از سر گاماکمرا در هوا بررسی و مشخص گردید که با افزایش این مقدار فاصله

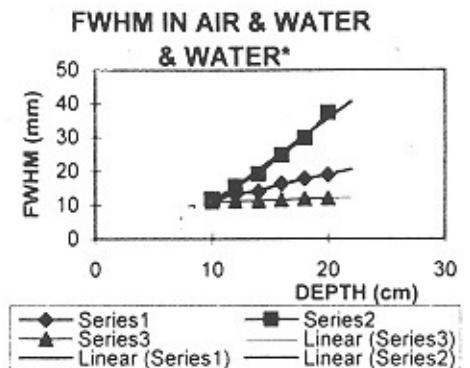
با مقایسه مقادیر فوق مشخص میشود که در این شرایط روند افزایش FWTM نسبت به FWHM تقریباً ۹ برابر است. یعنی پرتوهای پراکنده بیشتر باعث پنهان شدن دو ساخته تابع خط گستر میشوند و اثر چندانی بر FWHM تابع خط گستر و با عبارت دیگر قدرت تفکیک مکانی سیستم نمی گذاردند. و چنانچه آزمون فوق نیز نشان داد به ازای افزایش عمق چشممه در آب از ۲ سانتیمتر به

سوم با ثابت نگه داشتن فاصله چشم از سر گاماکمرا عمیق چشم را در آب افزایش دادیم، در این حالت FWTM تابع خط گستر چشم خطی در عمق ۱۰ سانتیمتری آب نسبت به حالتی که چشم در هوا قرار دارد به ترتیب حدود ۷/۹ و ۵/۳٪ افزایش نشان می‌دهد.

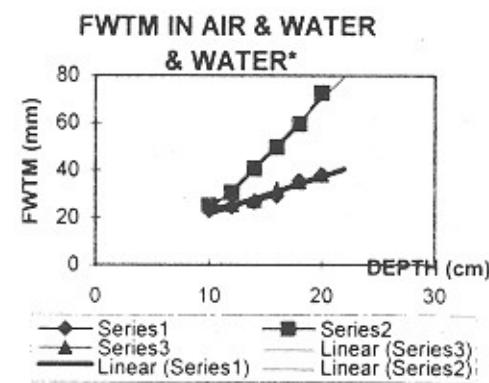
نتایج حاصله نشان می‌دهد که نه تنها قدرت تفکیک مکانی تصاویر حاصله با افزایش فاصله چشم در هوا از سر دوربین به طور قابل توجهی بدتر می‌شود بلکه ما شاهد افزایش FWTM نیز هستیم لکن چون این دو پارامتر با هم افزایش می‌باشد تابع خط گستر شکل گوسی خود را حفظ کرده و باعث می‌شود که محو شدن فصل مشترک چشم خطی و محیط اطراف کمتر محسوس باشد و در این حالت اثر نامطلوب غالب ، بدتر شدن قدرت تفکیک مکانی باشد . پرتوهای پراکنده به تنها بیان تأثیر چندانی بر FWHM تابع خط گستر و یا بعبارتی بر قدرت تفکیک مکانی تصاویر حاصله نمی‌گذارد و با افزایش عمق چشم در محیط پراکنده تجمع پرتوهای پراکنده در شانه‌های تابع خط گستر بشدت افزایش می‌باشد و باعث می‌شود که تابع خط گستر از حالت گوسی خارج گردد. پهن شدگی دنباله‌ها و یا بعبارتی افزایش FWTM تابع خط گستر بدون تغییر محسوس در مقدار FWHM باعث محو شدن تابع خط گستر می‌شود از منطقه سرد می‌گردد. یعنی در این حالت وضوح تصویر بخصوص در لبه‌ها از بین می‌رود.

بنابر این بطور کلی میتوان اعلام نمود که افزایش فاصله چشم از سر دوربین باعث کاهش قدرت تفکیک مکانی و افزایش عمق چشم در محیط پراکنده باعث کاهش کنتراست می‌گردد. و چنانچه ضایعه‌ای در عمق بدن بیمار قرار داشته باشد در شرایطی نگاره برداری صورت می‌گیرد که ترکیبی از هر دو اثر (افزایش فاصله از سر دوربین و اثر افزایش عمق چشم در محیط پراکنده) وجود دارد که هم باعث بدتر شدن قدرت تفکیک مکانی و هم کاهش کنتراست می‌گردد.

در سه حالت بررسی شده در این مقاله تغییرات FWTM و FWHM با افزایش فاصله در هوا ، افزایش عمق در محیط پراکنده و یا افزایش ترکیبی از هر دو بصورت خطی بود که معادلات مربوطه بدست آمد. با توجه به معادلات بدست آمده میتوان مقادیر FWHM و FWTM را در هر شرایطی محاسبه نمود و تابع خط گستر مربوطه را بدست آورد و با در هم پیچیدن

(a)

(b)

شکل ۱۲- مقایسه تغییرات FWHM (a) و FWTM (b) تابع خط گستر (LSF) با تغییرات عمق چشم در هوا و محیط پراکنده.

بترتیب بمیزان ۷/۵۴ و ۷/۶۴٪ افزایش می‌باشد. در این حالت پهن شدگی تابع خط گستر قابل توجه بوده و لیکن تابع شکل گوسی خود را تقریباً حفظ می‌کند. در ادامه تحقیقات افزایش عمق چشم در آب همگام با افزایش فاصله چشم از سر گاماکمرا بررسی شد. در این حالت تغییرات فاصله از ۱۰ تا ۲۰ سانتیمتر در محیط پراکنده بعنی آب انجام شد که همراه با تغییرات شدید تابع خط گستر بود. این تغییرات ترکیبی از اثر افزایش عمق بیشتر شدن میزان پرتوهای پراکنده بدلیل افزایش عمق چشم در آب بود برای تفکیک این دو اثر و مطالعه تأثیر پرتوهای پراکنده به تهایی بر تابع خط گستر در مرحله

منابع

- 1- Michael K, O'connor, Carlo caiati, Timothy F. Christian, Effects of Scatter Correction on the Measurement of Infarct Size from SPECT Cardiac phantom Studies. *J Nucl Med* 1995; 36: 2080-2086.
- 2- Budinger TF, Rollo D. physics and instrumentation. In: Holman B, Sonnenblick EH, Lesch M, edS. Principles of cardiovascular nuclear medicine. New York: Grune and Stratton; 1978: 17-52.
- 3- Fred A. Mettler, Milton J. Essentials of Nuclear Medicine Imaging. Third Edition, 1991.
- 4- Floyd CE, Jaszcak RJ, Harris CC, Coleman RJ. Energy and distribution of Multiple order Compton Scattering in SPECT: a Monte Carlo investigation. *Phy Med Biol* 1984; 29: 1217-1230.
- 5- Kenneth F. koral, Fayez M. Swailem, Steven Buchbinder, et al. SPECT Dual-Energy-Window compton correction, Scatter Multiplier Required for Quantification. *J Nucl Med* 1990; 31: 90-98.
- 6- Jun Hashimoto, Atsush; Kubo, Koichi ogawa, et al. Scatter and Attenuation Correction in Technetium - 99m Brain SPECT *J Nucl* 1997; 38: 157-162.
- 7- Anger Ho. Radioisotope cameras. In: Hine GJ, ed. Instrumentation in nuclear medecine, vol. 1. New York: Academic Press; 1967: 485-552.
- 8- Jaszcak RJ, Greer KL, Floyd CE, Harris CC, Coleman RE. Estimating SPECT count densities, Scatter fractions, and Statistical noise. *IEEE Trans Nucl Sci* 1985; NS: 762-768.

convolution آن با یک تابع دیگر به تابع خط گستر ابده آل دست یافت.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل تحقیقاتی است که با حمایت های مالی و تجهیزاتی مرکز تحقیقات علوم و تکنولوژی در پزشکی (RCSTIM) و بخش پزشکی هسته ای بیمارستان قلب شهید رجایی انجام شده است از این رو مرانب تشکر و فدردانی خود را از مؤسسات مذکور اعلام میداریم.